

Projektplan: ” Ett kompletterande arbetsliv – i gränslandet mellan ideella insatser, näringsliv och offentlig sektor”

Bakgrund och utgångspunkter

Arbetslivet har troligen alltid ”ständigt förändrats” men de flesta forskare är överens om att förändringen just nu går snabbare än någonsin och dessutom i en accelererande takt.¹ Det faktum att många etablerade företag har svårt att rekrytera den kompetens de behöver är inte bara en effekt av att utbildningen inte går i takt med behoven eller att arbetskraften saknar motivation för den typen av arbete som erbjuds. Problematiken har minst lika mycket att göra med att de gängse modellerna för hur nya medarbetare kan introduceras i verksamheten inte längre fungerar². Inte heller de etablerade tankefigurerna som formar organisering, styrning och anställningstrygghet fungerar längre effektivt utan skapar snarare resursslöseri, ineffektivitet och frustration bland medarbetarna i takt med att verksamheter måste betraktas som allt mer komplexa och med möjlighet att flexibelt och löpande anpassa sig efter omständigheternas utveckling³.

De politiska lösningar som nu utvecklas för att tackla olika problem i samhället byggs nästan alltid på föråldrade antaganden om de fenomen som adresseras och om den kontext som behöver hanteras. En mer väl grundad utgångspunkt är att samhällets utveckling kräver ett arbetsliv med mer nätverksbaserade samverkansformer⁴. En annan är att den av många observerade övergången från ett arbetsliv format för en effektiv produktproduktion till ett arbetsliv anpassat till tjänster innebär en mer dramatisk förändring både av vad som blir relevanta strategier och av vad som är adekvata ekonomiska ställningstaganden än vad som framgår av samhällsdebatten⁵.

För att begripliggöra de nya omständigheterna i arbetslivet krävs att distinktionen görs tydlig mellan servicetjänster, out-soursade tjänster och tjänster som skapar synergi⁶. Det har också uppmärksamats att som en reaktion på kraven på omfattande besparingar inom allt fler samhällssektorer så tar allt fler olika medborgargrupper initiativ och experimenterar med olika ”gräsrotsfinansierade innovationer”. Dessa innovationer fokuserar på att mobilisera lokala resurser och designa de samordnande strukturer som då behövs för att skapa nytta för samhället. Ett helt nytt forskningsfält håller därför också på att etableras kring studier av dessa nya företeelser⁷.

¹ Rosa H (2014): Acceleration, modernitet och identitet. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

² Hane M, Wennberg BÅ (2017): Enkla jobb – svåra avvägningar. Delrapport inom ramen för projektet ”Toppla laget”. Degerfors: Degerfors Kommun.

³ Arbetsmiljöverket (2002): Från frustration till total utmattning. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

⁴ Castells M (1996): Nätverkssamhällets framväxt. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

⁵ Kristensson P (2009): Den tjänstedominanta logiken. Vinnova Rapport 2009:07.

⁶ Wennberg BÅ (2020): Lärande partnerskap. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

⁷ Zapata Campos M, Barinaga E oa (2019): Organising grassroots initiative for a more inclusive governance: Constructing the city from below. Swedish International Center for Local Democracy. Lunds Universitet. Research Report no 15.

Därför tror vi att de nya försörjningsmöjligheterna, potentialen för en stabilare lokal ekonomi och förutsättningarna för en ökad livskvalité bland medborgarna finns i gränslandet mellan det traditionella näringslivet, den offentliga sektorn och det så kallade Civilsamhället som helt bygger på ideella oavlönade insatser. Vi är samtidigt säkra på att de omständigheter som kännetecknar detta gränsland kommer att kräva helt andra samverkanslösningar, helt andra kompetensbegrepp än idag och fokus på helt andra frågor.

Flera större offentliga verksamheter arbetar nu till exempel för att implementera arbetsformer som utgår från att det operativa arbetet måste organiseras och omorganiseras löpande i form av flyktiga mikrosystem. Dessa mikrosystem formas med fokus på det som just då behöver bli gjort och utifrån bästa möjliga användning av de resurser som just då finns tillgängliga. Kompetensutvecklingen inriktas på förbättrad kollektiv intelligens snarare än på kollektiv kompetens och specialistutbildningar⁸.

Den statliga Tillitsdelegationen formulerar behovet av en mer tillitsbaserad styrning. Tillitsbaserad styrning handlar inte i första hand om attityden till medarbetarnas förmåga utan om förmågan att skapa en kommunikation mellan de berörda aktörerna som gör tillit, vidgat handlingsutrymme och samarbete över professionsgränser möjligt⁹.

Föreliggande projekt

Syfte och förväntade resultat

I föreliggande projekt avser vi att så långt möjligt ta den forskning som finns med relevans för dagens problem på arbetsmarknaden på allvar. Genom att utgå från ett geografiskt avgränsat område och ingående och i detalj kartlägga och beskriva de kompletterande intjäningspotentialer som hållbart och långsiktigt skulle kunna stärka den lokala ekonomin hoppas vi också kunna peka på dilemman och organisatoriska svårigheter som måste kunna hanteras för att dessa potentialer skall kunna realiseras.

Projektets teoretiska bidrag blir alltså att demonstrera tankefigurer som färgar den praxis som idag gäller i det arbetsvetenskapliga fältet respektive bland berörda medborgare men som nu behöver bytas ut för att öppna upp för mera välgrundade interventioner än de som hittills diskuterats i samhällsdebatten om arbetslivsutveckling.

Dess praktiska bidrag blir att genom ett konkret och överskådligt exempel skapa förståelse bland de berörda medborgarna för alternativa analyser och ansatser för att komma till rätta med flera av de nu aktuella samhällsproblemen med koppling till arbetslivet.

⁸ Runsten P, Werr A (2016): Kunskapsintegration. Om kollektiv intelligens i organisationer. Lund: Studentlitteratur.

⁹ Fransson M, Quist J (2018): Fri som en fågel. En studie av återprofessionalisering inom Försäkringskassan. Centrum för tjänsteforskning. Karlstads Universitet.

Trakten runt Degerfors som konkret exempel

Vi har valt trakten runt tätorten Degerfors som vårt konkreta exempel. Orter är som människor och därför aldrig helt och hållet lik en annan ort. Vi kunde valt en helt annan ort för att konkret demonstrera de potentialer och principer som vi menar är i linje med forskningsfrontens slutsatser om en hållbar och stabil samhällsutveckling. Enda kravet är egentligen att ortens näringsliv skall ha en viss variation och att det finns en normal och fungerande samhällsservice. Degerfors är då en tillräckligt stor ort för att komma ifråga – och tillräckligt liten för att möjliggöra beskrivningar i absoluta tal och inte bara i termer av statistiska genomsnittsmått.

Vi har bland olika formulerade utvecklingsönskemål för orter ”typ Degerfors” valt att fokusera på behovet av att bredda den arbetsmarknad som finns på orten. Behovet finns sedan länge uttryckt i Degerfors kommuns dokument när det gäller satsningar att samtidigt som man stödjer det befintliga näringslivet också satsa på att försöka åstadkomma ett mer diversifierat arbetsliv.

Det befintliga näringslivet i Degerfors

En noggrann genomlysning av möjligheter att i närtid expandera det befintliga näringslivet i Degerfors kommun har redan genomförts¹⁰. Kartläggningen visar att de nationella satsningar som genomförs exempelvis i form av subventionerade löner¹¹, enklare vägar att ta sig en plats i arbetslivet¹², hjälp till företag att utnyttja digitaliseringens möjligheter¹³ i väldigt liten utsträckning är utformade med tanke på den typ av företag som utgör näringslivet i Degerfors. Det finns ett stort företag på orten med runt 550 anställda. Det näst största har 55 anställda. Utöver dessa finns 8 företag med mellan 20 och 50 anställda – dvs. finns i det segment där åtgärder av den typ som föreslås i nationella programmen möjligen skulle kunna bidra till nya arbetstillfällen. Resten är små eller mycket små företag där deras unika problem och förutsättningar är mer framträdande än deras likheter. 361 av ortens 550 företag är enmansföretag. Totalt finns cirka 2000 arbetstillfällen i det privata näringslivet i kommunen och runt 800 inom den offentliga sektorn.

Den offentliga sektorn på orten

Kommunen leds för närvarande av en allians mellan Socialdemokraterna och Moderaterna. Den kommunala skattesatsen är 33,85. De kommunala skatteintäkterna var 2018 runt 426 miljoner. Utjämningsbidraget bidrog med 120 miljoner. I likhet med i stort sett alla kommuner kommer man för innevarande år att ha ett betydande underskott i budgeten. Enligt intervjuer i lokalpressen kommer de statliga tilläggsanslagen som nu diskuteras att kunna reducera detta underskott men man är fortfarande långt från att kunna undvika olika besparingar och nedskärningar.

Försörjningsbördan i en kommun kallas ibland försörjningskvot men de är egentligen två olika mått. Försörjningsbördan sätter befolkningen i relation till hur många invånare mellan 20-64 år som faktiskt arbetar. Måttet beskriver hur många en person som arbe-

¹⁰ Hane M, Wennbergs BÅ, Hällström S (2019): En möjlig arbetsmarknadsutveckling i närbild. Abonnementrapport 130. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

¹¹ Till exempel Arbetsförmedlingens lista över subventionerade anställningar

¹² Till exempel Regeringens satsning på enklare vägar till jobb

¹³ Till exempel Tillväxtverkets satsningar på hjälp med digitalisering

tar försörjer inklusive sig själv. Försörjningskvoten å andra sidan tar bara hänsyn till den demografiska situationen och sätter hela befolkningen i relation till alla boende mellan 20-64 år, oavsett om de arbetar eller ej. Försörjningsbördan i Degerfors är i dagsläget 2,37 och kommunen ligger bland de högsta i landet och på ungefär samma nivå som bruksorterna runt om och orterna i Norrlands inland. Om i storleksordningen 200 ytterligare av dem som redan bor i kommunen skulle få ett rimligt avlönat jobb skulle måttet sjunka till runt riksgenomsnittet.

Den civila sektorn på orten

Det *civila samhället* är den del av samhället där människor hjälper varandra utan inblandning av det offentliga, staten eller kommuner. Exempel på aktörer inom det civila samhället är samverkande individer och olika idéburna sammanslutningar såsom välgörenhetsorganisationer, kyrkan, idrottsföreningar, privata stiftelser, ideella föreningar och andra institutioner som inte är offentligt finansierade.

Cirka 150 föreningar finns i Kultur- och utbildningsförvaltningens register. En tredjedel av dessa får någon typ av bidrag från kommunen till sin verksamhet. Möckelnföreningarna är en paraplyorganisation för den idéburna sektorn i Karlskoga och Degerfors.

Projektets genomförande

Ett första steg är att stabilisera projektets huvudmannaskap. Ett antal personer med god kännedom om orten eller om den problematik som berörs och med intresse att utan ekonomisk ersättning bidra till projektets syfte bildar en ideell förening. Föreningen ansluter sig till paraplyorganisationen Möckelnföreningarna och får på så sätt tillgång till en arbetslokal, lokal för möten och till kunskap om regler för och till erfarenheter av socialt företagande.

Föreningen genomför inledningsvis ett pilotprojekt samtidigt som man ansöker om projektmedel hos relevanta nationella anslagsgivare typ Allmänna Arvsfonden, Vinnova, Tillväxtverket etcetera för att genomföra föreliggande projekt.

Föreningen etablerar ett kansli med möjlighet att anställa en projektledning den dagen ansökta medel beviljas.

Delstudie 1 – inventering av intjäningspotentialer i gränslandet mot näringslivet.

Projektet genomförs stegvis. I första delstudien inventeras vilka uppdrag som de 25 företagen på orten med mer än 5 anställda skulle vara beredda att betala för om det fanns en lokal organisation som åtog sig detta till ett rimligt men marknadsmässigt pris. Vi gissar att det skulle kunna röra sig om sådant som packningstjänster, hjälp med bokföring och bokslut, hjälp att genomföra en anpassad form av skyddsron eller personalutbildning kring bättre kost för skiftarbetare. De möjliga uppdragen kommer med all sannolikhet att utgöra en mycket brokig skara men alla kommer troligen att vara för små och specifika för att utgöra en kund för ett enskilt företag. De inkomna förslagen kommer ändå att sorteras så att uppdragen i förekommande fall först skulle kunna erbjudas till redan befintliga företag. Resten av inventeringens resultat utgör en första delmängd av den befintliga men outnyttjade intjäningspotentialen för traktens ekonomi.

Beskrivningen av den funna intjäningspotentialen och projektiden redovisas därefter för övriga intresserade företag vid en serie öppna work-shops. Ytterligare exempel på möjliga intjäningspotentialer förväntas då från ortens mindre företag – och från enskilda privatpersoner. Kanske är det så att de riktigt små företagen – och enskilda personer – har de största behoven av sådant som idag inte blir gjort men som skulle kunna åstadkommas genom en flexibel och effektiv samverkan med andra.

Delstudie 2- inventering av tillgängliga resurser och av kraven på organisering och infrastruktur.

Den andra delstudien inriktas på hur de påvisade intjäningspotentialerna skulle kunna realiserars dvs. vilka personer som skulle ha både tid, lust och kunnighet att åta sig delar av det som "vore bra om det gjordes". I första hand går en inbjudan till arbetsökande från orten.

Det handlar alltså inte om att skapa ett nytt bemanningsföretag. Dessa erbjuder personal som vid behov vikarier på befintliga befattningar. Föreliggande projekt avser att undersöka möjligheten att expandera den befintliga arbetsmarknaden så att fler än idag kan ta sig en plats och därmed också stabilisera den lokala ekonomin. Projektet avser dessutom att använda det konkreta exemplet för att belysa och uppmärksamma vilka anorlunda organisatoriska svårigheter som då måste hanteras.

Vi gissar att karaktären på de intjäningspotentialer som visar sig i Delstudie 1 kräver att man som tjänstegivare måste vara beredd att ha "många strängar på sin lyra" och att organiserandet handlar om att tillräckligt snabbt kunna forma adekvata "mission teams" kring de uppdrag som är aktuella. Erfarenheter från nätverksbyggen kommer sannolikt att vara mer relevant för att beskriva i den situationen hjälpsamma strukturer än erfarenhet av att organisera en produktproduktion.

De väl fungerande nätverken kännetecknas av att ingen är underställd någon annan i nätverket och därmed inte heller kan beordras att utföra ett visst jobb. Någon är visserligen alltid initiativtagare till en samverkan men de övriga som behövs i ett team av typen "flyktigt mikrosystem" bjuds snarare in att medverka på grund av sitt kunnande och att de rent praktiskt har möjlighet än att de "står till arbetsgivarens förfogande" eller "behöver sysselsättas". Alla i nätverket behöver dock förstås hjälpas åt att tjäna in de pengar som den gemensamma verksamheten kräver genom att också ta egna initiativ och kanske minska behovet av intäkter genom att samtidigt ha deltidsanställningar i helt andra verksamheter.

I ett fungerande nätverksorganiserande satsas tid på att lära känna varandra så att alla när det "blir läge" vet tillräckligt om vad övriga som bildar teamet kan och förmår. Tid och omsorg läggs också på att vårda de relationer som behövs i nätverket som helhet så att tillräckligt många faktiskt ställer upp den dag någon behöver organisera "ett team" kring något aktuellt behov. De väl fungerande nätverken har också löst de dilemman som nätverksorganiserandet innebär, till exempel hur tillgängliga intäkter skall fördelas för att även de som den aktuella perioden "inte dragit in sina egna pengar" skall kunna fortsätta och ingå i nätverket och vara beredda inför de uppdrag som senare kan komma att dyka upp.

Delstudie 3 – studien utvecklas på basen av gjorda erfarenheter till motsvarande inventeringar i gränslandet mot Offentlig sektor respektive mot Civilsamhället.

Det kan självfallet visa sig saker redan i första delstudien som innebär att de gjorda hypoteserna måste förkastas och projektet avbrytas. Det kan också ha visat sig att många av de förslag från studien av ”vad som vore bra om det gjordes” snarare hör hemma i gränslandet mot Offentlig sektor – eller mot Civilsamhället – och behöver beskrivas mot den bakgrunden. Redan idag har en tredjedel av ortens föreningar anslag från kommunen. Den offentliga sektorn upphandlar också redan idag tjänster på den så kallade marknaden och skulle kanske kunna upphandla ändå mer om det fanns mer relevanta erbjudanden.

De flesta konsultinsatser i samhället bekostas allt mera sällan av huvudmännens egna medel utan det ses som en självklarhet och som ett krav att det sker en medfinansiering från statliga fonder eller EU-medel om det handlar om utvecklingsprojekt. I Delstudie 3 avser vi också att problematisera hur denna koppling till offentliga medel begränsar den kunskapsutveckling som särskilt behövs i lokalsamhället.

Initiativtagare till detta projekt

Monica Hane och Bengt-Åke Wennberg är ägare till företaget Samarbetsdynamik AB. Monica är docent i tillämpad psykologi och Bengt-Åke är civilingenjör.

Företaget har säte och kontor i Degerfors. Företaget kan beskrivas som ett mycket litet företag som bara undantagsvis haft några anställda. Företaget skulle också kunna beskrivas som ett för branschen ganska stort företag. Vi har sedan mer än 30 år odlat ett nätverk kallat Kunskapsabonnemanget med i varje fall de första 20 åren över 150 medlemmar. Medlemmarna har alla haft egna företag eller varit anställda i olika sektorer och representerar olika kompetenser med relevans för frågeställningar inom fältet arbetsorganisation, arbetsmiljö, samarbete och samverkan. Tillsammans med personer ur detta nätverk har vi drivit ett eget utvecklingsarbete som nu resulterat i 130 Abonnemangsrapporter samt ett antal artiklar. Alla rapporter finns att ladda ner på hemsidan www.samarbetsdynamik.se.

Föreliggande projekt genomförs i samarbete med föreningen GiSS – Forum för Givande Samtal om Samverkan.

Diskussioner pågår med ytterligare personer och organisationer som ser ett värde av att medverka i projektet och att sprida kommande erfarenheter i sina kanaler.

Projektledning

Monica Hane, Jenny Edlund

Dokumentation

Skriftliga rapporter från respektive delprojekt kommer att publiceras på www.samarbetsdynamik.se

Projektet planeras dessutom att vara underlag för en dokumentärfilm som gestaltar hur de frågeställningar som kommer att visa sig under genomförandet kan hanteras. Exempel på filmer med utgångspunkt i erfarenheter från tidigare projekt, producerade av Maria Elisabet Andrén, återfinns på www.samarbetsdynamik.se

Ölsdalen 2020 02 05 ///MH